

УДК 336.76

*Г.В. Кравчук, канд. екон. наук,
ДВНЗ "Українська академія банківської справи НБУ"*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ ПІСЛЯ ФІНАНСОВОЇ КРИЗИ

У статті проаналізовано основні проблеми сучасного стану страхового ринку України та визначені основні перспективи його подальшого розвитку.

Ключові слова: страховий ринок, фінансова криза, конкурентоспроможність, нові можливості.

Постановка проблеми. В умовах економічної нестабільності постає необхідність не тільки вирішення проблем страхового ринку в конкретний момент часу, але й формування комплексу заходів, необхідних для поступального розвитку вітчизняної страхової галузі в цілому. Дані дії дають можливість не тільки розвинути вітчизняний страховий ринок, але й не допустити повторення відповідних проблем у подальшому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Перспективи і проблема розвитку вітчизняного страхового ринку та важливість страхової галузі для подальшого розвитку економіки країни в цілому досліджені в роботах О.О. Власенко [1], О. Завади [2], О.М. Кисельової [3], О.Г. Кореневої [4], А.Л. Самойловського [5], І.І. Субачова [6].

Не вирішені раніше частини загальної проблеми. В умовах фінансової кризи, посилення інтеграційних процесів і взаємозв'язку національних економік постає необхідність визначення комплексу заходів щодо виходу страхового ринку України на якісно новий рівень розвитку з високим рівнем конкурентоспроможності. Ці дії забезпечать відповідні умови діяльності страхових компаній, які необхідні страховикам для ефективного надання послуг як вітчизняним, так і закордонним суб'єктам господарювання.

Мета статті – визначення необхідних умов подальшого розвитку страхового ринку України.

Виклад основного матеріалу. Перспективність подальшого розвитку страхового ринку України обумовлена не тільки подоланням нестабільної ситуації, яка в даний час спостерігається в економіці країни, але й вирішенням проблем, які накопичувались упродовж всього історичного розвитку вітчизняного страхового ринку. Сучасна фінансова криза лише загострила існуючі та виявила нові проблеми українського страхування.

Стрімкий розвиток страхового ринку України, який відбувався протягом 1996-2008 рр., та оптимістичні настрої його учасників обумовлені насамперед швидкими темпами зростання валових страхових премій.

Дана ситуація була результатом нерозвиненості страхової галузі в Україні та низького охоплення страховими послугами суб'єктів господарювання та населення України. Активне створення страхових компаній, метою діяльності яких і до цього часу залишається нарощення страхових премій, обсяги яких набагато більші за страхові виплати, захват ринку за рахунок демпінгу страхових тарифів, оптимізація оподаткування та легалізація доходів, отриманих кримінальним шляхом, сприяло розвитку вітчизняного страхового ринку за кількісними показниками, але не за якісною його складовою.

На сьогоднішній день основними проблемами страхового ринку України є такі:

- незначний розмір уставного фонду, який повинні сплатити новостворені страхові компанії;
- невідповідність нормам ліквідності, диверсифікації та прибутковості розміщення страховиками коштів страхових резервів;
- низька фінансова надійність і платоспроможність страховиків;
- недостатні обсяги капіталізації та низька ліквідність активів страхових компаній;
- відмінність системи оподаткування страхових компаній та інших суб'єктів господарювання;
- невизначеність механізму передавання активів однієї страхової компанії іншій;
- недостатній контроль і регулювання перестрахових операцій;
- слабка розвиненість страхування життя та недержавного пенсійного страхування;
- низький рівень актуарної практики та інституту брокерів на страховому ринку;
- блокування Верховною Радою прийняття нової редакції Закону України “Про страхування” та законів стосовно страхування екологічних і сільськогосподарських ризиків;
- обмеженість функцій Держфінпослуг відносно регулювання та пруденційних заходів щодо контролю за страховим ринком.

Вирішення даних проблем є необхідною умовою подальшого розвитку українського страхового ринку та досягнення високого рівня конкурентоспроможності його учасників. Відсутність перетворень та інфраструктурної перебудови страхового ринку України так і залишить його інструментом шахрайських зловживань і швидкого збагачення власників страхових компаній без реалізації значного фінансового та інвестиційного потенціалу.

Ще однією вагомою проблемою страхового ринку, яка постала в умовах фінансової кризи, є відокремленість антикризових дій взаємообумовлених ринків, які обслуговують фінансові відносини. Так,

якщо виходити з позиції, що однією з основних складових ринкових перетворень у державі є всебічно розвинутий зі сформованою інфраструктурою ринок фінансових послуг, то елементи даного ринку у вигляді ринку банківських і небанківських послуг повинні не тільки взаємовигідно співпрацювати, але й стимулювати наступний розвиток один одного за рахунок прозорих відносин між його учасниками. У свою чергу, значний вплив на ринок банківських і небанківських послуг має рівень розвитку та ефективність діяльності фондового ринку.

Для українського ринку страхування кризова ситуація в банківській сфері та падіння вартості цінних паперів на фондових біржах стали ще однією значною проблемою, яка значно вплинула на фінансову стійкість страховиків. Так, мораторій на видачу депозитів значно знизив рівень платоспроможності страхових компаній, оскільки в середньому приблизно 30 % страхових резервів зосереджено саме в банківських вкладах. Покращення ситуації з видачею банківських вкладів не відбулося і після зняття мораторію, оскільки в значну частину банків ввели тимчасові адміністрації, або банківські установи самі затягують процедуру повернення депозитів. Дана ситуація ускладнюється ще й небажанням співпраці НБУ з Держфінпослуг стосовно врегулювання ситуації з поверненням депозитів.

Крім того, плани Держфінпослуг відносно створення фонду рефінансування збанкрутілих страхових компаній також не було підтримано керівництвом НБУ. Це призвело до обмеження антикризових заходів з боку Держфінпослуг. Отже, покращення фінансового стану страхових компаній можливе лише за рахунок збільшення статутного фонду за рахунок коштів акціонерів і власників страховиків.

Падіння вартості акцій на фондових біржах України також значно вплинуло на стабільність діяльності страхових компаній. Так, питома вага страхових резервів, вкладених в акції, становить більше ніж 34 % фінансових ресурсів страхових резервів у цілому. Зниження котирувань акцій більше ніж в три рази в 2008 р. порівняно з 2007 р. значно зменшило прибуток, який страхова компанія отримала б в разі продажу цінних паперів. Крім того, значна частина портфеля акцій страховиків – це низьколіквідні цінні папери або взагалі акції, які не пройшли лістинг на жодній з фондових площадок. Дана ситуація унеможливує швидке виконання зобов'язань страхових компаній за рахунок реалізації даних активів навіть за мінімальною ціною.

Отже, подальший розвиток страхового ринку України також буде залежати від розвитку вітчизняного фондового ринку та послуг, які будуть на ньому пропонуватись, та стабільності функціонування банківської системи і спільного регулювання банківського та небанківського ринків фінансових послуг.

Таким чином, проблеми, про які наголошували учасники страхового ринку та наглядові органи протягом всього періоду розвитку вітчизняного страхового ринку, постали найбільш гостро саме в період економічного спаду та зниження платоспроможного попиту з боку страхувальників.

Безумовно, стверджувати однозначно про неконтрольований розвиток страхового ринку протягом 1996-2008 рр. недоцільно. За даний період державними органами контролю за страховим ринком, саморегулювальними організаціями та суб'єктами страхового ринку були здійснені певні кроки щодо покращення нагляду за страховою діяльністю, реєстрації та ліцензування учасників страхового ринку та розвитку певних видів страхування. Але темп і межі даних зрушень не відповідали сучасному конкурентному середовищу глобальної економіки і викликам, які вона висуває перед національними суб'єктами ринку фінансових послуг.

Намагання вітчизняної політичної еліти до швидкої інтеграції нашої держави в міжнародні фінансово-економічні відносини не відповідає заходам, які здійснюють органи законодавчої і виконавчої влади в Україні. Дана ситуація може призвести не тільки до неспроможності рівної конкуренції між учасниками страхових ринків різних країн світу, але й до затягування інтеграційних процесів між нашою державою та світовою спільнотою. Це, по суті, є набагато більшою проблемою і може вплинути як на скорочення обсягів прямих іноземних інвестицій і темпи адаптації вітчизняного законодавства до норм ЄС, так і зупинити розвиток ринку фінансових послуг в Україні на невизначений термін.

Таким чином, можна спрогнозувати два шляхи подальшого розвитку страхового ринку України: песимістичний і оптимістичний. За умови незначних перетворень законодавчого поля та збереження існуючих умов діяльності суб'єктів страхових відносин страховий ринок України і в подальшому буде розвиватись лише за допомогою перевищення темпів зростання премій над виплатами. Дана динаміка стане можливою за рахунок освоєння нової клієнтської бази, демпінгу тарифів на страхові послуги та прийняття на законодавчому рівні обов'язковості для визначеного виду страхування (наприклад, медичне страхування). Але за умови зменшення економічного зростання вищенаведена політика виявляється неможливою і призводить до невиконання страховиками взятих на себе зобов'язань.

Вищерозглянутий шлях розвитку страхового ринку України не призведе до його перетворень та якісної зміни умов діяльності на ньому, що в результаті ще більше поглибить кризу страхової галузі. Збільшення обсягів невиплат страхових відшкодувань і банкрутство

страхових компаній спричинить втрату довіри населення та підприємців до страхування в цілому.

Незважаючи на значні проблеми, потенційно страховий ринок України має значні можливості для розвитку та збільшення впливу не тільки в межах країни, але й за кордоном. Промисловий потенціал вітчизняної економіки і значна кількість населення створюють необмежені умови для страхування різних видів господарських, майнових, фінансових і соціальних ризиків. Подальший розвиток сільського господарства, медичної сфери, екологічної безпеки та свідомості суспільства щодо власної безпеки життєдіяльності можуть виявитися вагомим стимулом збільшення об'єктів страхування і відповідно розширення видів страхових послуг.

Успішність розвитку українського страхового ринку буде залежати від вирішення питань стосовно збільшення вимог до організації страхової діяльності (рівня сплаченого статутного фонду, цін на ліцензії, встановлення походження капіталу та осіб, які є власниками страхової компанії) для запобігання виходу на ринок кептивних і схемних страхових компаній та неможливості відкриття власниками збанкрутілого страховика нової компанії. Поряд з жорстким регулюванням рівня ліквідності і справедливої вартості активів страхових компаній дані заходи сприятимуть збільшенню капіталізації вітчизняного страхового ринку. Додатковим фактором збільшення можливості страхових компаній покривати значні за розмірами ризику може стати раціональна політика самих страховиків і жорстке регулювання з боку Держфінпослуг напрямків розміщення коштів страхових резервів. Це сприятиме збільшенню прибутковості страхової діяльності за рахунок зростання інвестиційного доходу і відповідно покращення фінансової стійкості компанії.

Стратегічним завданням удосконалення страхової діяльності в Україні в наступні роки повинна стати зміна системи оподаткування страховиків і переведення їх на загальну систему стягування податків, яка розповсюджена на інші суб'єкти господарювання. Дані заходи паралельно з жорстким регулюванням перестрахових операцій нададуть можливість зупинити "схемне" страхування та методи оптимізації оподаткування.

Інтенсивність розвитку страхового ринку також значно залежить від розвитку посередницьких послуг на ньому. Так, для страхових компаній це додатковий канал продажу власних послуг і пошуку в разі необхідності партнерів по перестрахованню, а для страхувальників страховий брокер є зацікавленою особою у виконанні всіх взятих на себе зобов'язань страховою компанією перед клієнтом. Даний факт повинен стати основою для подальшого стимулювання інституту брокерства в Україні.

У період фінансової нестабільності гостро постала проблема невідповідної актуарної підготовки працівників страхових компаній, які не забезпечили математичну оцінку імовірності настання страхових випадків та умов досягнення платоспроможності страховими компаніями.

Крім того, значні перешкоди існують і в сфері можливої консолідації ринку, так до цього часу не визначений механізм передавання активів одній страховій компанії іншою, в разі неспроможності останньої відповідати за взятими на себе зобов'язаннями. Даний факт значно ускладнює процедуру сплати клієнтам збанкрутілої компанії страхових відшкодувань, що особливо важливо для збереження довіри страхувальників до страхування в цілому.

Основною передумовою розвитку українського страхового ринку в наступні роки повинна стати співпраця суб'єктів страхового ринку з іншими учасниками ринку фінансових послуг і виконавчими та законодавчими органами влади. Тільки за умови прийняття відповідних нормативно-правових актів, які забезпечують ефективне регулювання страхового ринку, Держфінпослуг матиме можливість всебічного контролю за страховими відносинами, а страхові компанії, які займаються “справжнім” страхуванням, покращувати власні конкурентні переваги.

Виходячи з цього основними можливостями подальшого розвитку страхового ринку України є розвиток страхування життя, розвитку медичного страхування, освоєння страхування сільськогосподарських та екологічних ризиків, прийняття нового закону “Про страхування”. Уведення в дію норм нового страхового законодавства зі всіма можливими доповненнями та адаптацією його до норм ЄС вирішить значну кількість проблем страхового ринку України, пов'язаних з ефективним регулюванням його суб'єктів.

За рахунок даних перетворень український страховий ринок перетвориться на ефективний механізм акумулювання і подальшого перерозподілу фінансових ресурсів страхувальників та інструмент захисту інтересів суб'єктів господарювання та фізичних осіб в разі настання несприятливих подій різного роду як в межах України, так і в міжнародному масштабі.

Висновки. Отже, тільки за умови стратегічного розвитку страхових відносин в Україні і всебічної підтримки відповідних змін з боку не тільки учасників ринку і Держфінпослуг, а й інших органів виконавчої та законодавчої влади вітчизняний страховий ринок може стати конкурентоспроможним і дієвим механізмом не тільки захисту суспільних і господарських інтересів, але й інструментом стимулювання розвитку економіки країни в цілому.

Список літератури

1. Власенко, О. О. Розвиток страхового ринку України [Текст] / О. О. Власенко // Фінанси України. – 2005. – № 8. – С. 140–145.
2. Завада, О. Розвиток страхового ринку України: що? як? коли? [Текст] / О. Завада // Фінансовий ринок України. – 2008. – № 10. – С. 14–16.
3. Кисельова, О. М. Фактори, які впливають на розвиток страхового ринку України [Текст] / О. М. Кисельова // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 2. – С. 76–80.
4. Коренєва, О. Г. Розвиток ринку страхових послуг України в умовах вступу України до СОТ [Текст] / О. Г. Коренєва, К. В. Шилікова // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць / ДВНЗ “УАБС НБУ” ; [ред. А. О. Єпіфанов]. – Суми : ДВНЗ “УАБС НБУ”, 2008. – Вип. 23. – С. 54–61.
5. Самойловський, А. Л. Страхування як фактор макроекономічної рівноваги та напрямки інтенсифікації ролі страхування в економіці країни [Текст] / А. Л. Самойловський // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 1. – С. 26–30.
6. Субачов, І. І. Розвиток страхового ринку в Україні як фактора фінансової стабілізації економіки [Текст] / І. І. Субачов, В. Я. Олійник, Т. Є. Терещенко // Фінанси України. – 2001. – № 5. – С. 130–134.

Summary

The article analyzes the main problems of the insurance market in Ukraine and defines the major trends of its further development.

Отримано 11.12.2009

УДК 336.72

*Н.В. Недільська, аспірантка Університету банківської справи
Національного банку України, м. Київ*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ІПОТЕЧНОГО КРЕДИТУВАННЯ В УМОВАХ КРИЗИ

У статті досліджено особливості функціонування організаційно-економічного механізму іпотечного кредитування в умовах кризи, визначено основні чинники стримування іпотечного кредитування, запропоновано систему заходів щодо його стимулювання.

Ключові слова: іпотечне кредитування, фінансова криза, кредитні ресурси, відсоткова ставка, організаційно-економічний механізм, реструктуризація.

Постановка проблеми. Іпотечне кредитування є одним із важливих механізмів стимулювання розвитку реального сектора економіки та забезпечення економічного зростання. Кризова ситуація, в якій опинилася банківська система країни, негативно вплинула на розвиток

© Н.В. Недільська, 2009

Кравчук Г.В. Перспективи розвитку страхового ринку України після фінансової кризи / Г.В. Кравчук // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України: зб. наук. праць. - Суми: УАБС НБУ, 2009. - Вип. 27. - С. 179-185.